

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 6/2 2023

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2023

6/2-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз ғәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

6/2-сан 2023

декабрь

Шөлкемлестіріушілер:

*Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендируі Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы*

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Ерполат АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Интизар АБДИРИМОВА
Мавлюда АЧИЛОВА
Нуриддин АЧИЛОВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Марифжон АХМЕДОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Ботир БОЙМЕТОВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Шахло БОТИРОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Алишер ЖУМАНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Холбой ИБРАГИМОВ
Умида ИБРАГИМОВА
Лола ИСРОИЛОВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Захия НАРИМБЕТОВА
Мехри НАРБАШЕВА
Улфат МАҲКАМОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Нуржан МАТЧАНОВ
Сафо МАТЧОН
Шукурулло МАРДОНОВ
Шахсанам МАТУПАЕВА

Лобар МУХТОРОВА
Камаладин МАТЯКУБОВ
Раъно ОРИПОВА
Бахтиёр РАХИМОВ
Фурқат РАЖАБОВ
Сайёра РАХМОНОВА
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Дилшода САПАРБАЕВА
Феруза САПАЕВА
Зайниддин САНАҚУЛОВ
Қаххор ТУРСУНОВ
Амина ТЕМИРБЕКОВА
Нурзода ТОШЕВА
Қуанишбек ТУРЕКЕЕВ
Гулноз ТУРАЕВА
Гулмира ТОЖИБОЕВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Дилбар ҚАРШИЕВА
Вохид КАРАЕВ
Дилбар ҚОДИРОВА
Ризамат ШОДИЕВ
Абдушукур ШОҒҚОРОВ
Дилфуза ШАББАЗОВА
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Гулрухсор ЭРҒАШЕВА
Гавхар ЭШЧАНОВА
Қонысбай ЮСУПОВ

МАЗМУНЫ

ТИЛ ХАМ ЭДЕБИЯТ

Qudaybergenova G. Tólepbergen Mátmuratov shigarmalarinda qollanilgan sintaksislik takirarlar	7
Shoynazarova V.X. Ingliz tili o'qitish metodikasi: samarali usullar va strategiyalar	11
Azimova Sh.A. Nofilologik talabalarga ingliz tili o'qitishda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish	19
Isaqov Z.S. Badiiy matnning lisoniy tahlil tamoyillari	26
Хосилова Ф.Р., Калинина О.Н. Исторические предпосылки формирования профессиональной речи студентов-филологов	32
Алимов Ф.Ш. Сущность понятий "Письмо" и письменной речи в условиях цифровизации образовательного пространства ВУЗа	38
Qodirova G.T. The role of agrobiological terms in teaching english to agricultural students	45
Majidova Z.A. The pragmatic system of directive speech acts in English language	49

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Tilegenov A.T. Yoshlarda milliy istiqloql g'oyasini shakllantirishda xalq og'zaki ijodidan foydalanishning ijtimoiy-pedagogik mohiyati	54
Karimova M.M. Inson ma'naviy-axloqiy immunitetni shakllantirishda professionalizmning darajalari va bosqichlari	66
Салиев У.Х. Жинойтчилик тушунчаси, унинг моҳияти ва ёшлар дунёкарашига таъсири	73
Ibragimova X.X. Harbiy xizmatchilar va ularni oila a'zolarining ijtimoiy - etnopsixologik moslashuv omillari	78
Jurayev B. Talabalarning jismoniy faolligini oshirish texnologiyalari	83
Abduraximova T.A. Bolonya kelishuvi qoidalarini joriy etish bo'yicha xorijiy tajriba	88
Novshadbekova D.Z. Tarbiyaning inson kamolotidagi ahamiyati	96
Bazarov X.N. Kasbiy identifikatsiya o'z-o'zini toifalash sifatida	102
Ergasheva M.A. Tarixiy bilim orqali talabalarining ijtimoiy faollik kompetensiyalarini takomillashtirish	107
Negmatova A.M. Talabalarda o'rganish strategiyasini rivojlantirishning amaliy yondoshuvlari va texnologiyalari	113
Курбаниязова З.К. Педагогика олий таълим муассасаларида педагогик туркум фанларни ўқитиш методикасини такомиллаштириш	120
Isaboyeva D. Z. Ta'lim tizimida yosh avlodni tarbiyalashdagi pedagogik-psixologik aspektlar	125
Ochilov Ya. S. Imom Abu Homid G'azzoliy ilmiy merosi vositasida talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning psixologik-pedagogik xususiyatlari	131
Sultanova A.M. Fanlarda integratsiyalashgan pedagogik jarayonlarning mantiqiy asoslari	137
Sattorova D.D. Umumta'lim muassasalarining innovatsiyalarni qabul qilish va joriy etishga tayyorligining asosiy xususiyatlari	141
Xujaqulov A. X. Muhandislik yo'nlishi talabalarini pedagogik faoliyatga tayyorlashni metodologik asoslari	146
Rakhmonova D.S. Talabalarda kreativlik qobiliyatlarini interfaol metodlar asosida rivojlantirish	153
Xoliqulov B.J. Muhandislik masalalarni yechish orqali talabalarining dasturlash kompetentligini oshirish metodikasi	161
Atashov A.Sh., Arepbaeva F.A., Shukurlaev M.N. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'quvchilarning intellektual salohiyatini oshirishning ilmiy-nazariy asoslari	167
Ibadullayeva N.E. Tasviriy san'at ta'limida talabalarining badiiy – ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish	173
Abdullayev A.Q. G'arb mamlakatlarida o'qituvchilarni kasbiy tayyorlash masalalari	180
Abdullayev A.Q. Ta'limda shaxsga yo'naltirilgan va sinergetik yondashuvlardan kompleks foydalanish shartlari	186

Abdirasulov L.X. O'quvchilarga texnologik ta'lim darslarini o'qitishda atrof muhit muhofazasi tushunchalarini shakllantirish	191
Yusupova D.U. Talabalarining klinik tafakkurini rivojlantirishda simulyatsion yoki imitatsion metoddan foydalanishning afzalliklari	196
Nurullayeva G.O' Mustaqillik yillarida O'zbekistondagi ta'lim sohasida olib borilgan islohotlar	201
Xamrayev N. Z. Rivojlangan davlatlar ta'limida kredit modul tizimini Bolonya tajribasi misolida joriy etish shakllari va bosqichlari	205
Djurayev I.I. Raqamli olamda masofaviy ta'limni rivojlantirish mexanizmlari	212
Turdaliyev S.M. Virtual texnologiyalarning imkoniyatlari	217
Ergasheva X.M. Oliy ta'lim muassalari ta'limi jarayonida bulutli texnologiyalardan foydalanish zaruriyati	224
Artikova K. K. Kreativ yondashuv asosida o'quv va tarbiya jarayonlarini boshqarishning zamonaviy yondashuvlari	230
Jo'rayev F. R. O'zbek folklori vositasida oilada milliy va ma'naviy tarbiyani shakllantirish	236
Mamadaliev K. Ta'lim tizimida axborot kommunikatsion texnologiyalarini qo'llashning dolzarbligi	242
Eshmurodov Sh.E. Kutubxona axborot tizimlarning rivojlashi tendensiyasi va imkoniyatlari	248
Zoirova L.X. Tibbiyot oliygohlarida "Radiatsion tibbiyot va texnologiyalar" fanidan laboratoriya mashg'ulotlarida kasbiy kompetentlikni rivojlantirish	254
Chorshanbiyev Sh. E. Oliy ta'lim muassalarida talabalarining ekologik kompetensiyasini shakllantirishdagi metodik yondashuvlar	260
Narimbetova Z. A. Umumta'lim maktablarida geometriyani o'qitishning me'yoriy omillari	267
Razokova N.K. O'quvchilarning raqamli texnologiyalardan foydalangan holda o'zlashtirish darajasini oshirish	271
Xusnetdinov U. I. Ekologik ma'rifat-talaba yoshlarda ekologik madaniyat kompetensiyasini shakllantirish	275
Kuchkinov A. Yu., Rixsimboyeva N.D. Ekota'lim samaradorligini oshirishda steam integratsiyalashgan ta'lim texnologiyasi	283
Beketov N. A. Kasbiy mazmunli masalalarning sifatli ta'limdagi ahamiyati (matematika fanini o'rgatish misolida)	288
Nurgizarova Z.B. Zamonaviy kadrlar tayyorlash va adabiyot ta'limini o'rganishda yangi ped texnologiyalar	292
Suleymanova T.G. O'smirlarining kasb tanlash jarayonida tadbirkorlik faoliyatga yo'naltirishning ijtimoiy psixologik xususiyatlari	296
Байметов М.М. Педагогика олий таълим муассасаларида ишлаб чиқариш амалиётини ташкил этиш	302
Аноркулова Г.М. Бўлажак технология ўқитувчиларини инновацион фаолиятга тайёрлашнинг методик асослари	307
Кудайназаров А.К. Жамиятда инновацион жараёнлар ва инновациялардан фойдаланишга бўлган олимларнинг қизиқишлари	313
Salimova S.F., Amonova D.N. Biologiya ta'limini o'qitishda virtual laboratoriyani ishlab chiqishning didaktik ahamiyati	318
Yunusov M.M. "Sulfat kislota ishlab chiqarish" mavzusini rolli o'yinlar bilan o'qitish	326
Salimova S.F., Kalandarova D.S. Zoologiya fanini o'qitishda o'quvchilarni bilim, ko'nikma, malakasini oshirish yo'llarida virtual laboratoriya mashg'ulotlarining didaktik modeli	337
Niyozov A.K., Nurmurodova M.A. Ta'lim jarayonini tashkil etishda 4K – ta'limining o'rni	344
Қаҳҳаров А.А. Ўзлуксиз таълимда график фанларни ўқитишда талабаларнинг график компетенциясини ривожлантириш усуллари	352
Исхакова М.Р. Андрагогик ёндашув асосида мактабгача таълим ташкилотлари педагоглари малакасини ошириш жараёнини такомиллаштириш мазмуни	360
Инназаров М.А., Обидов А.Э. Инновацион ёндашув асосида қайта тайёрлаш ва малака ошириш курслари ўқув-методик таъминотини такомиллаштириш	367
Halimov O'.H. Kompyuter grafikasidan foydalanib bo'lajak muhandislarning loyihalash kompetentligini rivojlantirish	373

O'QUVCHILARNING RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANGAN HOLDA O'ZLASHTIRISH DARAJASINI OSHIRISH

Razokova N.K.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, "matematika o'qitish metodikasi va geometriya" kafedrası o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: maktab, axborot texnologiyalar, maple dasturi, o'qituvchi, tenglama, o'quvchi, xatolar, matematika, nazorat.

Ключевые слова: школа, информационные технологии, программа Maple, учитель, уравнение, ученик, ошибки, математика, контроль.

Key words: school, information technology, Maple program, teacher, equation, pupil, mistakes, mathematics, control.

Taraqqiyotga erishish uchun raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarni egallashimiz zarur va shart. Bu bizga yuksalishning eng qisqa yo'lidan borish imkoniyatini beradi. Zero bugun dunyoda barcha sohalarga axborot texnologiyalari chuqur kirib bormoqda.

Bugungi kunga kelib raqamli texnologiyalar shiddat bilan rivojlanib borayapti. Har bir sohada zamon bilan ham qadam odimlashni taqazo etadi. Ta'limning bunday rivojlanishi o'quvchilarga berilayotgan ma'lumotlarning qulayligi va interaktivligiga yangi talablarni qo'yadi. Bu ko'p jihatdan raqamli va tarmoq enternet texnologiyalarning o'quv jarayoniga keng kirib borish bilan bog'liq.

Matematikani o'rganishda axborot va kommunikatsiya texnologiyalari o'qituvchilarga o'qitish usullarini boshqa bir ko'rinishga, o'quvchilarni mustaqil izlanib ta'lim olishga, tushunchalar va matematik mavzularni ochishda faol ishtirok etishga yordam beradigan asosiy vositalarlarni taqdim etadi. Bunda natijasida o'quvchilar matematik g'oyalarni chuqurroq anglaydilar.

O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini, o'tilgan mavzuni o'zlashtirganiga va takrorlashda, amaliyotda nazariyani qo'llay olishi, to'g'ri va ratsional almashtirishlarni bajara olishi, o'z fikrlarini aniq va to'g'ri ifodalashi, ishni

tartibli keltirishiga qarab baholanadi. Ba'zi o'qituvchilar dars davomida baholab ketadilar. Bunda o'qituvchi darsda kimga baho qo'ymoqchi bo'lsa, shuni belgilab dars vaqtida ularga qarata savollar beradi, javob berishga undaydi. Shunday hollarda axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanib, aytishdan oldin ko'rib turishsa uyga vazifalarni so'rashda faol qatnashadilar; masala yechimida o'z fikrini aytadi. Sinfdagi topshiriqlarni bajarishda doim o'qituvchi e'tiborida bo'ladi. O'qituvchi o'zini himoya qilgan holda, kuzatuvlardan so'ng baholaydi.

O'qituvchi o'quvchilarning bilimlarini doskaga chiqarib yakka so'rov shaklida yoki nazorat ishi orqali tekshirib baholaydi va o'rganadi.

Birinchi ko'rsatma shundan iboratki, o'quvchilarni chorak yoki yarim yillik baholari bu barcha baholarning majmuasi bo'lib, o'quvchilarni umumiy ishlarining barcha jamlanmasi hisoblanadi.

Bular tasodifiy baholarni oldini oladi.

O'qituvchining baholashi uning aniqligidan va kichik bir narsalarga e'tiborligidan ko'rinadi.

Matematika bu sonlarni yuqori taqqoslashga ulgurmaydigan fandir. Matematika o'qituvchisi oldida qolib ketuvchi o'quvchlarni yetkazib olish asosiy masaladan biridir.

Birinchi navbatda matematika o'qituvchisi maktab darsligi barcha normal o'quvchilar uchun tushunarli ekanini bilishi, faqat darsda diqqatni jamlab olish va uyga vazifa bajarilganiga etibor qaratishi kerak.

O'quvchilarning diqqati darsda olib borilgan metodga, qiziqishga bog'liq. Har bir uyga vazifani bajarilganini tekshirib turish kerak. O'z vaqtida tekshirilgan uy ishidan o'qituvchi ulgurmayotgan o'quvchilarni aniqlashi va ularni ogohlantirish maqsadida biron bir metodni qo'llashi mumkin.

O'qituvchi asosiy e'tiborini ortda qoluvchi va ulgurmaydigan o'quvchilarga qaratishi kerak. Ulardan tez-tez so'rab turish, to'g'ri javob bergan o'quvchilar javoblarini takrorlash va o'qituvchiga tushuntirib berishi zarur. O'qituvchi o'quvchini xatolarni qanday to'g'rlayotganini kuzatib turishi kerak. Har bir o'quvchining bilimidagi kamchilik va xatolarini bilishi, ularni bartaraf qilishda ishtirok etishi lozzim. Xatolarni individual qayd etish shakllaridan biri talabalarning shaxsiy hisoblari bo'lishi mumkin (garchi ular shubhali barqaror bo'lsa ham), bunda og'zaki javoblar, yozma nazorat va mustaqil ishlashda jiddiy xatolar ko'rinadi. Bunda tajribadan ko'rinadiki, o'qituvchi o'quvchilarni xatolarini tuzatish va ular ustida ishlashni ko'rsatib beradi. Keyingi suhbatlar davomida bilimlardagi bo'shliqlar to'ldirilganini yoki ko'rsatilgan xatolar bartaraf qilinganini tekshiradi.

Bu holda agar biron - bir o'quvchining qolib ketayotgani aniqlansa, uning bilimidagi bo'shliqni bartaraf qilishning eng samarali chorasi bu qo'shimcha darslar va maslahatlarni o'z vaqtida olib borishdir, bunda o'qituvchi talabalarga tushunarsiz bo'lgan barcha savollarni tushuntiradi. Orqada qoluvchi va ulgurmaydigan o'quvchilar bilan quyidagi ishlarni amalga oshirish foydalidir: bajarilmagan topshiriqni bir haftaga qolmay takrorlagan ma'qul, nazorat ishini qiyosiy takrorlash, yakka so'rash, alohida darsdan tashqari shug'illanish.

Orqada qoluvchi o'quvchilar bilan to'ldiruvchi darslar olib borishi kerak. O'quvchilarning matematikaga bo'lgan qiziqishini chuqurroq o'rganadi.

Buning uchun individual topshiriqlar bajariladi (masalan, masala yechimini aniqlash, vaqt, yangi teoremlarni isbotini mustaqil qarash).

Fanga alohida qiziqish ko'rsatgan o'quvchilarga alohida e'tibor berish kerak.

Bu kabi o'quvchilarga joriy kurs uchun zarur bo'lgan materiallarni o'z vaqtida taqdim etish, ularga dolzarb mavzularni o'rganish, dars va mavzu doirasida matematik bilimlarni kengaytirishiga imkon beradigan manbalar bilan tanishtirishi lozim.

Ba'zida ulgurmaydigan o'quvchilarga yozgi topshiriqlarni mashq qilishadi. Bu holatda topshiriqlarni ma'lum bir qismlarda berish, agar butun bir kitob o'zlashtirilmagan bo'lsa, darslik to'liq berilishi kerak. Ularni berilgan topshiriqlarni o'z vaqtida bajarishlari uchun biron xil dasturni telefonlariga yuklab undan qanday foydalanish kerakligini o'rgatish kerak. Bu holda o'quvchi qiziqib ham topshiriqni bajaradi. O'qituvchi topshiriqlarni ma'lum vaqt oralig'ida so'rab turishi kerak.

Hozirda axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish jarayonida ta'lim tizmida o'quvchilarning bilim darajasini oshirish uchun avvalo o'zimiz o'z ustimizda ishlashimiz kerak. Raqamli texnologiyalardan foydalanish o'quvchilar o'rtasida qiziqish ortishiga, mavzu mohiyatini tushunib bahs munozara qilishga, mavzuni takrorlashga va mavzu yuzasidan ko'proq izlanishga yordam beradi. An'anaviy dars bo'lsa, o'quvchi faqat tinglovchi bo'lib qoladi.

Hozirgi kunda darslarni axborot kommunikatsiyalaridan foydalanib o'tsa, qiziqarli interfaol metodlardan foydalansa, o'quvchilar uchun qiziqarli va tushunarli bo'ladi. Faqat har doim javob beradigan o'quvchi emas, fanga qiziqishi bo'lmagan o'quvchi ham nimanidir o'rganishga harakat qiladi.

Matematika darslarida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan maple dasturida grafiklarni chizib, sirt ko'rinishlarini ko'rsatish o'quvchida tasavvur qilish qobiliyatini shakllantiradi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston respublikasi prezidinti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojatnomasi. 2020 yil 24-yanvar.
2. Nargiza Kamarovna Razokova. Umumiy O'rta Ta'lim Maktablarida Matematikani O'qitishning O'quvchilarni Tarbiyalovchi Ahamiyati. Academic research in educational sciences. 2021. №2 pp. 637-645
3. Bahtiyor Iskandarovich Ashurov, Nargiza Kamarovna Razokova. Aqli Zaif Bolalarga Matematikani O'qitish Xususiyatlari. Academic research in educational sciences. №2, 2021. Стр. 652- 662.
4. Nargiza Kamarovna Razakova, Farrux Oltinboyevich Husanov. Parametrlri tenglamalarni tahlilii yechish. Fizika, matematika va informatika. №4, 2019. Стр. 89
5. Razokova Nargiza Kamarovna. (2023). Sonlarni 99 Soniga Ko 'Paytirish. GOLDEN BRAIN, 2023. №10 pp. 167-172
6. NK Razokova, FX Qarshiyev, BM Tangirova Matematikada Ba'zi Sonlarni Ko'ptirishda Zamonaviy Usullardan Foydalanish. Academic research in educational sciences. 2021. №CSPI conference 3 pp. 948-950

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada o'quvchining qolib ketayotgani aniqlansa, uning bilimidagi bo'shliqni bartaraf qilishning yo'llari, eng samarali chorasi keltirilgan. Orqada qoluvchi va ulgurmaydigan o'quvchilar bilan qanday ishlash kerakligi qarab chiqilgan.

РЕЗЮМЕ

В этой статье описаны способы, наиболее эффективная мера, чтобы восполнить пробел в знаниях учащегося, если выясняется, что он застрял. Рассматривается, как работать с отстающими и не успевающими учениками.

SUMMARY

This article provides ways, the most effective measure, to eliminate the gap in the student's knowledge if it is found that he is stuck. It is looked at how to work with students who are lagging behind and do not have time.